

Pitam se, pitam,
može li i
drugачije?

Pitam se, pitam, može li i drugačije

Komentari i propitivanje slike žena i muškaraca u hrvatskim čitankama

Izdavačice: B.a.B.e.
Budi aktivna. Budi emancipirana.
Grupa za ženska ljudska prava
www.babe.hr

Voditeljica projekta: Sanja Sarnavka

Radionice:
rod/spol/timski rad
Maja Uzelac

Analiza likovnog djela:
Karmen Ratković
Ira Mardešić
Sanja Iveković

Ispitivanje stavova:
Marija Brajdić

Skulptura:
Vesna Pavlaković

Power Point prezentacija:
Neevenka Sudar

Likovna i prostorna realizacija:
Gordana Golik
Vida Obratov

Vjenčanica:
Martina Szalay

Stručne suradnice:
Željka Jelavić
Vesna Leiner, Muzej grada Zagreba

Postav izložbe:
Tomislav Buntak
Sanja Sarnavka

Izvedba:
učenici i učenice zagrebačkih gimnazija
MATEA BLAŽEVIĆ
HELENA CUCULIĆ
PETRA FORSTER
BOJAN GLAVAŠEVIĆ
ANJA IVEKOVIĆ MARTINIS
ANA LABUDOVIĆ
IVAN KLARIĆ
IDA KRIŽAJ
ANA KRŠINIĆ LOZICA
IGOR SARNAVKA
SANDRA ŠEVIĆ
IGOR VUKMIROVIĆ

Fotografija:
Sanja Bachrach Krištofić
Mario Krištofić

Dizajn kataloga i pozivnice:
Sanja Bachrach Krištofić

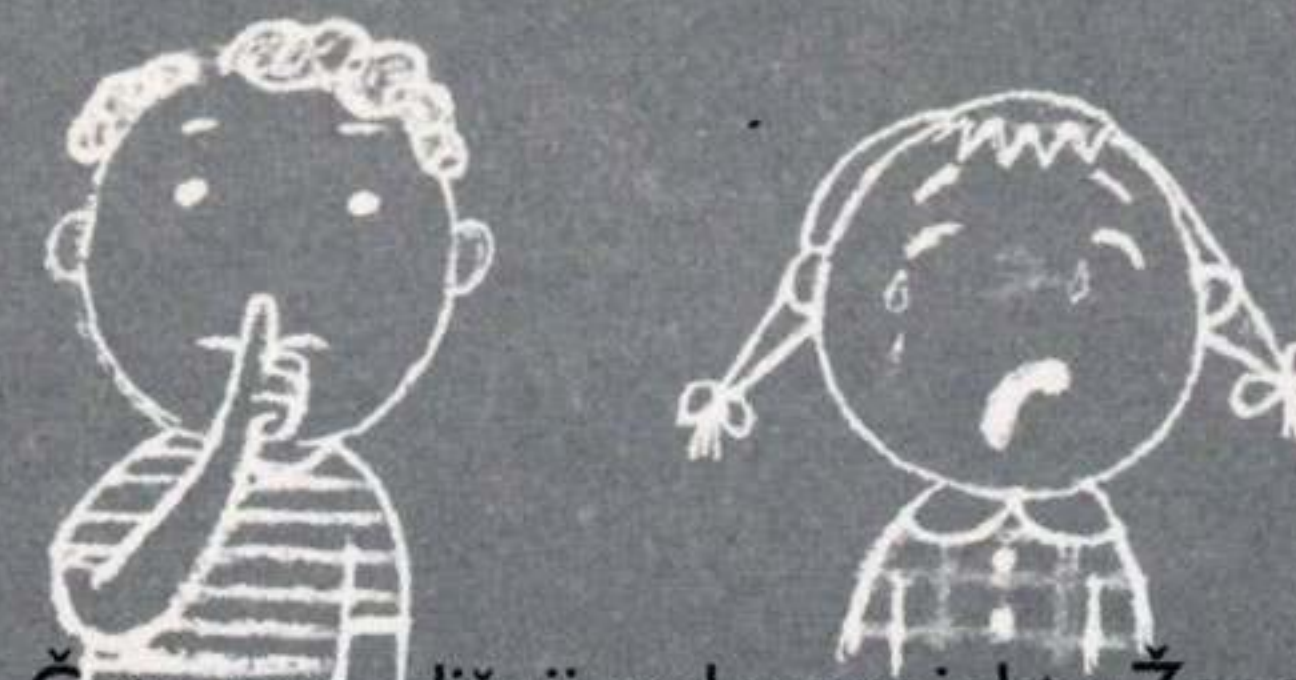
Godina: 2000.

Naklada: 1000 komada

Tisak kataloga i pozivnice: Printel

Tisak izložbenih postera i slika: M-ROS

Izložba je održana u Muzeju grada Zagreba od 21.11.-17.12.2000.

O izložbi

Četvorogodišnji rad u projektu Žene i mediji - praćenje i izrezivanje tekstova, gledanje televizijskih emisija, iščitavanje reklamnih poruka, analiziranje udžbenika, organiziranje seminara, držanje predavanja, promatranje ljudi oko sebe - potaknuo nas je na nalaženje novih putova komuniciranja sa sredinom u kojoj živimo. Budući da Munchov Krik možda najbolje oslikava većinu pokušaja kojima se željelo otvoriti prostore za drukčije odnose među spolovima, za drugačije odnose u društvu koje će stvoriti nove spone među ljudima i prepoznati neke nove vrijednosti, postavljanje nešto drugačije, pomalo neobične izložbe učinilo nam se izazovom vrijednim ulaganja sve kreativne energije.

Božidar Prosenjak

OTAC

U cijelom svom životu nisam razgovarao s nekim ždrijepcem. Od tih silovitih živina mi mladunci mogli smo ubrati samo batine. Zato smo se i držali uz kobile.

- Ja sam tvoj otac - prozborio je strogo.
- Otac? - ozario sam se kao ledina na mjesecini. - Onda češ mi ti dati sisati? -
- To rade majke - uzvratilo je
- A očevi, čemu oni služe?
- Očevi imaju drugi zadatak. Došao sam da te poučim ...

Zašto?

Kako hrvatske novine uporno ne odustaju od za njih savršenog recepta - puno politike, puno sporta, (s muškarcima koji zauzimaju središnje mjesto kao misleća bića, a tek gdje pokojom ženom političarkom stavljenom onako više reda radi), uz desert u liku obnaženih mlađahnih ljepotica; kako tvrtke ne odustaju od reklamnih kampanja u kojima se proizvodi prodaju gotovo isključivo obnaženim djevojačkim/dječjim tijelima (čak i kad su žene ciljna potrošačka grupa); kako uglavnom nitko ne vidi u čemu je problem i kakve veze ima diskriminacija s tako bezazlenim stvarima, čini nam se da bismo se sve/svi trebale zapitati kakve smo mi to osobe i što je to u što mi vjerujemo.

Ranka Novosel

MLADI RATNIK

Nevješta zelena ruka
na nišanu.
Zaigrane dječjačke oči
na straži.
Buntovno tvrdoglavo čelo
na zabranu.
Ludo, hrabro srce:
Sad im pokaži!
Skok mlada tijela
i kevtaj hijena.
Stablo mladog jablana,
grana polomljena...

Dvogodišnje istraživanje čitanki hrvatskog jezika za osnovne škole i gimnazije malo nas je prosvjetlilo i pojasnilo nam zašto su neke stvari kakve jesu - zašto većina žena, unatoč svim diplomama, magisterijima i doktoratima, i dalje vjeruje da nema ništa pametno za reći, pa i nadalje pravnice, operne pjevačice i poslovne žene pričaju o svojim uspješnim karijerama uz fotografije na kojima se pamet i vrednoća mjere obujmom grudi i stražnjice.

Latimir 5.c

Muškarci su na niskim položajima.

Oni su glavni i zapovjedaju.

Oni rješavaju probleme.

Žene su na vrlo malim položajima

nijek slušaju naredbe muškarcima

“Problem žena je što se teže zapošljavaju u svojoj struci. Naročito mladim ženama je teško naći posao u skladu sa njihovim kvalifikacijama jer poslodavci strahuju da će mlade žene ostati u drugom stanju, a to im ne ide u korist.” (28 godina, nezaposlena, VSS, udana, Split)

Ena 5.c

Muškarci su na visokim položajima,
oni su glavni žene ih moraju slušati.

Žene su dobre, poslušne, ljupke i nježne

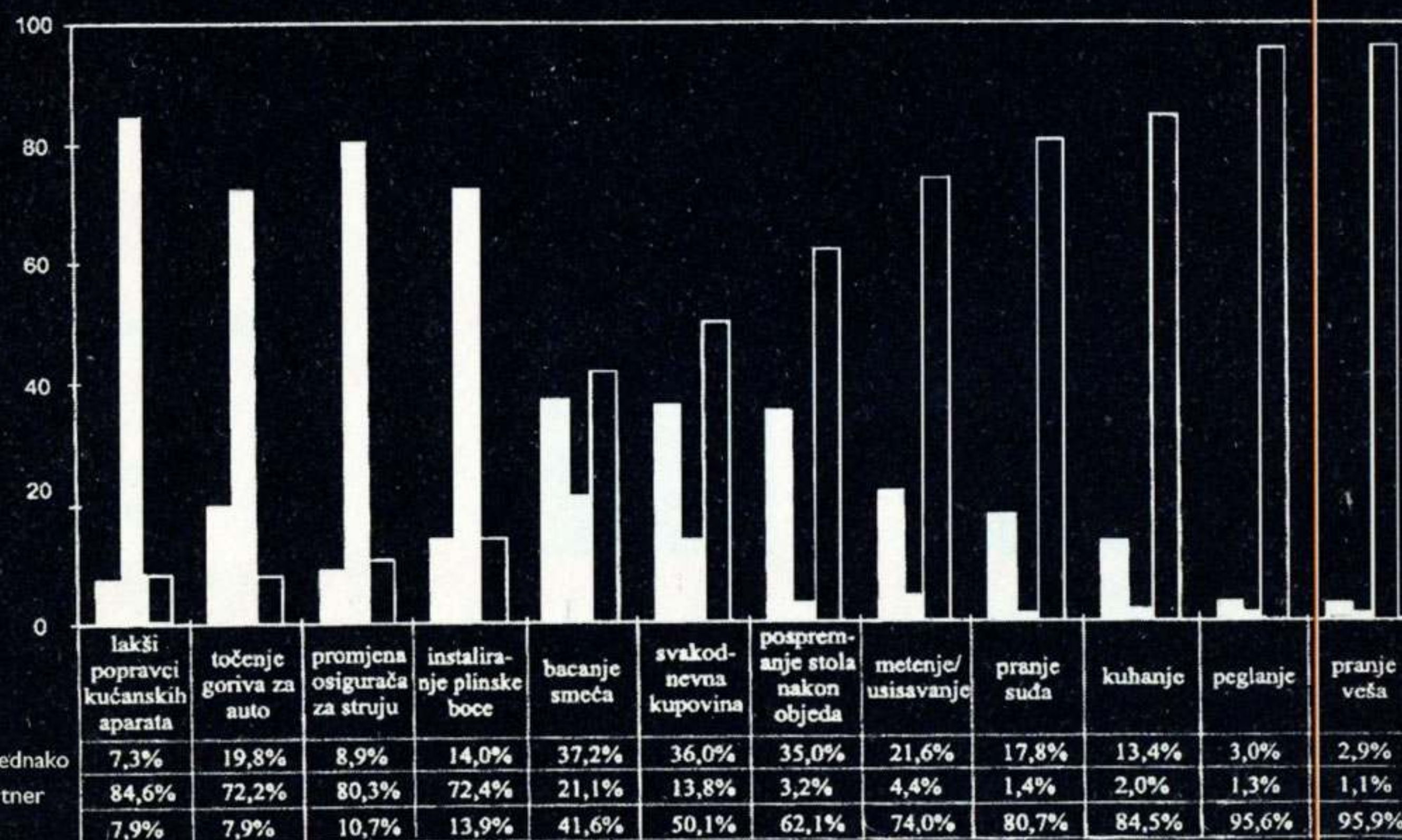

Zašto mislim da su žene puno više i vrijednije od muškarca. Žene svojim se životom daju odavajima i posao kao i muškarci, ali kada žene dođu doma, moraju pripremiti ručak, poslušati stan, brinuti se o djeci dok muškarci kada dođu doma ležaju gledaju TV, čitaju novine, jedu ručak koji žena napravi i umjesto da joj pomogne u znak zahvalnosti on pita: "Zašto mi nisi popopala kosulju imam razam seminar, kada će taj ručak..." Žene uliti vode dva puta, a muškarci jedan. Muškarci bi trebali biti puno bolji i vrijedniji, ali oni misle da su najpametniji na svijetu, 95% muškaraca se ponosi kao da su žene roblje, a samo 5% se ponosi normalno. Vidim se isto ih je čak 5%. Ovim toga žene imaju puno drugih teškoća. Mislim da bi muškarci konačno mogli naučiti kuhati, prati... Bez žena muškarci bi bili zbeunjeni, bezradni, mislim da se bolje liti muškarac. Njemu se ne semira, a žene, kao da i ne postaje njihov osjećaj, kao da mi kao što sam već rekla roblje muškaracima. Također su žene puno uljudnije i osjećajnije nego muškarci.

"Nezaposlenost je problem žena zato što muškarci misle da su bolji." (32 godine, zaposlena, SSS, udana, Zagreb)

Lakše nam je shvatiti kako nastaju reklame u kojima muškarac radije odabire pivo od zanosne ljepotice, mobitel služi da bi se njega ulovilo s drugom ili seksepilnu plavušu udalo za krezuba starca. Ili zašto u Hrvatskoj "nema" homoseksualaca, a Hellen Keller i Stephen Hawking vjerojatno nikada neće ovdje biti odgojeni ... Ostaje jedino nejasno kako uz vrlo čudoredne tekstove poslagane po čitankama i roditelji i djevojčice sanjaju o titulama misica, pa makar i vlastitog sokaka, o spotovima i plakatima na kojima će bespogovorno izlagati svoje draži.

PRIKAZ BR. 6: OBAVLJANJE KUĆANSKIH POSLOVA

Nakon pogleda na rezultate istraživanja udžbenika s tugom možemo samo konstatirati da je na ovim prostorima patrijarhat izgleda neuništiv. Unatoč velikom broju školovanih žena, poduzetnica, političarki, umjetnica, javno i privatno u čitankama za osnovnu školu ostaju jasno razgraničeni - djedovina i otadžbina pune su muškaraca političara, vojskovođa, umnika koji ne sumnjaju u svoju misiju (nema tu mjesta za Kamove, mirovanjake, gubitnike i propitkivače smisla življenja).

Bakovina i majkovina protežu se od spavaće sobe do špajze. Žene rađaju, odgajaju, kuhaju, peru...i katkad su lijepe. Muškarci o njima i djeci skrbe. Majke tuguju jer su im sinovi na školovanju, a kćeri se pripremaju za udaju.

“ Žena mora uložiti znatno više napora od muškaraca u radnoj okolini i u užoj sredini, a onda kada nešto postigne uvijek se podvlači da smo majke. Neravnopravan odnos među spolovima kako na poslu tako i u sredini u kojoj se živi i boravi; a razlog tomu je konzervativizam i tradicionalizam zbog patrijarhalnog odgoja.”
(46 godina, zaposlena, VSS, udana, Vela Traba)

Slika dvaju rodova je oslikana, a granica među njima, za sastavljače udžbenika, neupitna i neprekoračiva. Sigurno je pak da sve priče, slike i komentari nesumnjivo ostavljaju trag u nama i utječu na naš način razmišljanja i viđenja sebe i svoje uloge u društvu..

A mi ustrajno pitamo - može li i drugačije? Mogu li muškarci i žene partnerski dijeliti odgovornost u kući i državi? Mogu li žene i muškarci biti slobodni u odabiru svojih identiteta bez obzira na spol koji im je zadan rođenjem?

I još barem tisuću (ne)važnih pitanja.

I zato je nastala ova izložba.

Grga Rupčić

BREZE MOGA OCA

Oče moj,
breze
što si ih posadio
u dnu naše njive
eno stasale
kao djevojke za udaju.

Bijele im se vjenčаницe
poput ivanjskih noći
prepunih mjesečine.

Prozračne im krošnje istkane
od mojih i tvojih najljepših snova.

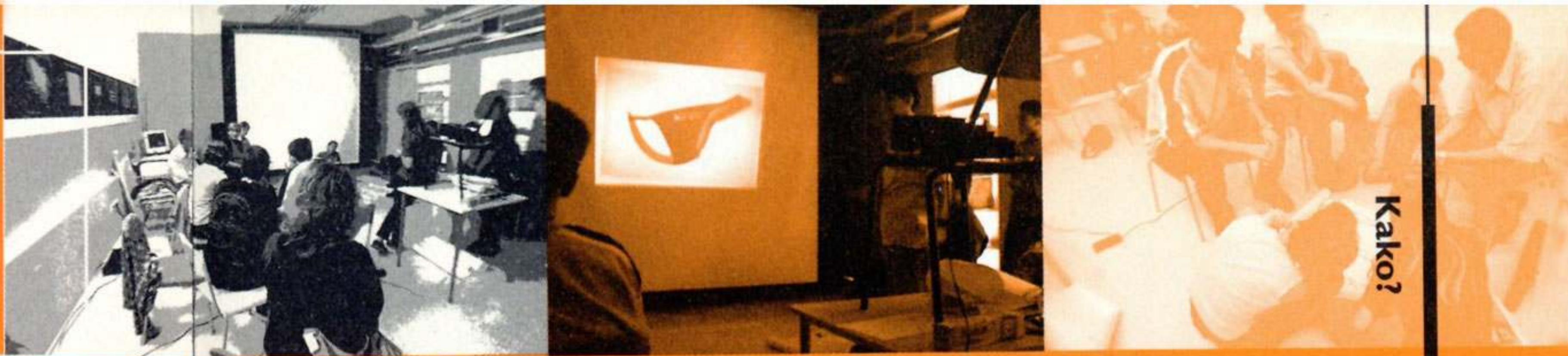
Ivan Cankar

ZASTIDIO SE MAJKE

- Zar to nije tvoja majka? - upita ga drug.
- To nije moja majka! - odvrati Joze.

Stidio se seljačke suknje sa zelenim cvjetovima visokih čizama, crvenog haljetka, i rupca, kišobrana, i velikog zavežljaja; u tom velikom zavežljaju bile su njegove nove košulje koje je majka šivala noću, i po njima su kapale njezine suze. Sakrio se u gomilu i prošao pokraj majke. A majka stajaše i gledaše zabrinutim očima.

Kako?

Kao dio istraživačkog projekta analize reprezentiranja roda i spola u udžbenicima hrvatskog jezika (pokrenule su ga i kao analitičarke sudjelovale neke članice Grupe za ženska ljudska prava B.a.B.e., a vodila dr. Branislava Baranović iz Instituta za društvena istraživanja), sama je izložba proces i istraživanje. Propitujući osobine i modele ponašanja muškaraca i žena ponuđene u čitankama, izložbom autori/ce postavljaju pitanja sebi, posjetiteljicama/ima, sastavljačima programa i odobrivačima udžbenika.

Mogu li i ne bi li morale naše čitanke nuditi bitno drugačije poruke?

Htijući djelovati u više smjerova istovremeno, uz komentiranje sadržaja udžbenika i ideologije koja je lako prepoznatljiva nakon čitanja tekstova i pregleda slikovnih priloga, sama realizacija izložbe koncipirana je usuprot hrvatskim školničkim običajima.

MARINA KRUNA

Šli iskat ju dva Bakrana,
dva Bakrana, tri Ričana
i još jedan črni Moro.

Našal ju je črni Moro.
Al govori lipa Mare:
»Volila bin krunu zgubit,
neg črnoga Mora jubit.«

Hrvatska narodna pjesma

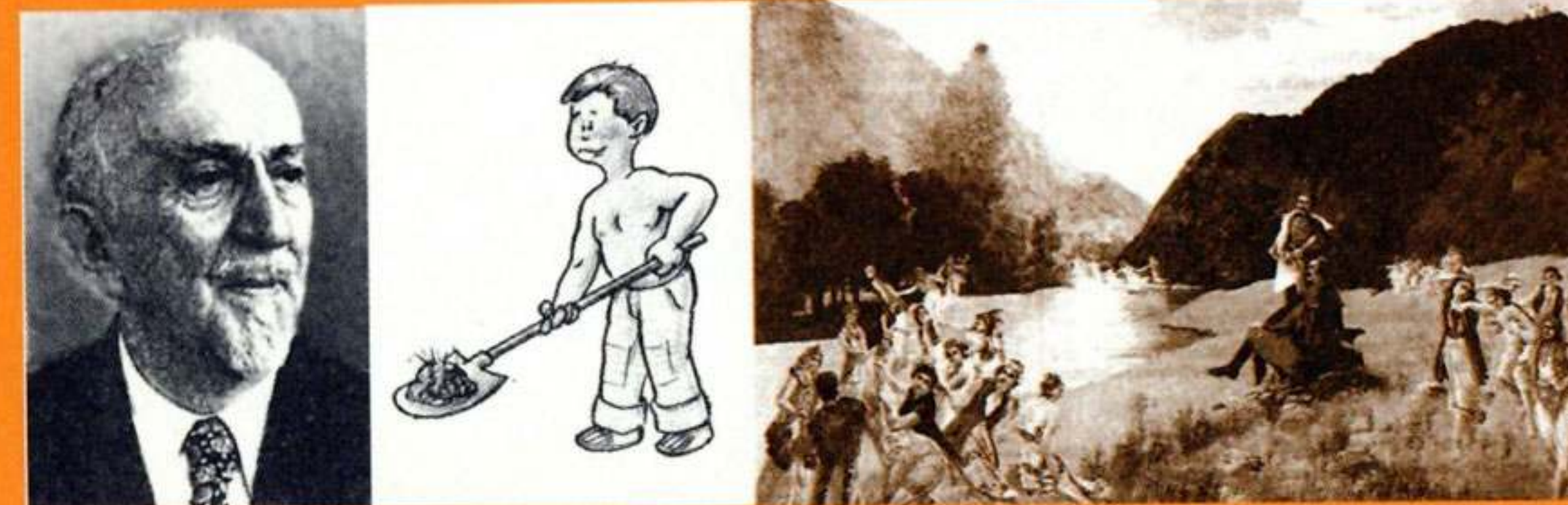
DOBRO JE KADŠTO I PAMETNU ŽENU POSLUŠATI

Nekakav seljak pito kadije valja li ženu slušati? Kadija odgovori: »Ne valja.«
Ondak seljak rekne: »Moja žena bijaše mi rekla da kadiji ponesem bukaricu masla.«
Onda kadija rekne: »Dobro je kadšto i pametnu ženu poslušati.«

Naime, pozvale smo učenice i učenike gimnazija da nam se pridruže te svojim promišljanjem i kreativnošću zajedno s nama prokomentiraju analiziranu građu. Odaziv je bio velik, a grupa od trinaestoro ljudi prihvaćala je sve novozainteresirane.

Iako je daleko teže raditi s puno ljudi, trud se isplatio. Svaki vikend cjelodnevno smo se družile/i.

Od prvih radionica u kojima se upoznavalo i razgovaralo, postupno je izrastala slika postava - koji i nakon otvorenja izložbe dopušta preinake i intervencije. Daleko od savršenstva i bez ujednačenosti u pristupu, izložba će, nadamo se, svojom šarolikošću svakome ponuditi nešto. A najljepše bi bilo kad bi se barem djelomično uspjela na posjetitelje/ce prenijeti radost istraživanja i strast te energija stvaranja.

Kako?

Prijedlog udruge Heureka o organizaciji izložbe, a potom naš zajednički trud, trebali bi provocirati neka pitanja i natjerati nas da shvatimo koliko je važno čemu učimo mlade ljude. Nakon ove izložbe trebalo bi organizirati neke nove, s drugim temama - prikazati kako udžbenici govore o osobama s invaliditetom, Drugima, civilnom društvu.

Da bismo se tematski ograničili, izabrana je čitanka za 5. razred osnovne škole izdavačke kuće Naprijed (izdanje 1996.). Ona gotovo da može poslužiti kao leksikon stereotipa, a važno je da muškarac (Ante Bežen) i žena (Olga Jambrec) potpisuju autorstvo. Uglavnom prateći shemu čitanke: *Stare slave djedovino; Breze mog djetinjstva; Uzdaj se u ljubav; Ranjena domovina; Mašta, znanost, komunikacije*, postav komentira, ironizira, kritizira, nudi drugačije mogućnosti.

Kako?

.Od posjetitelja/ica se očekuje da zastanu, gledaju, vide i donesu vlastiti sud - intervenciju prihvate, odbace, otkriju svoje viđenje. Uz direktne komentare na tekstove/slike čianke, od posjetitelja/ca se traži da popune neke upitnike, crtaju, poruče nam nešto. Nakon izložbe analizirat ćemo dobivene odgovore i nastaviti tražiti dalje. Dodati starim pitanjima neka nova, koja će biti povod novim pitanjima...

(Djevojčice pridolaze. Narod odmiče na stranu da stvori prostor za kolo. Krčmarica Jaga vodi Stojku.)

KRČMARICA JAGA

Stojko moja, eto, dođe čas,
Da ti pukne nadaleko glas.

KNEZ

(Veli Glavaru, pokazujući Jagu.)

Čuj, je l' ono žena il vještica,
A uz nju je ružna djevojčica.

GLAVAR

To je Jaga, naša krčmarica,
Polužena, a poluvještica.
Mazi kćerku koja dobra nije,
A pastorku ruži, grdi, bije.

(Dolazi Pepeljuga Anka uz pratnju pastirčića koji sviraju)

NAROD

Tko je? – Šta je? – Čija je?
– Od nje ljepše nigdje nije.
– U zlato je obučena.
– A kako se milo smije! ...

A Pepeljugu koja se milo smije možda će u nekoj drugoj čitanci napokon zamijeniti Pipi Duga Čarapa, nepismene bake barem Tina Turner ako već ne neka znanstvenica, rasplakane majke samosvjesne školovane žene, djevojke koje sanjaju o udaji studentice, a muškarce ratnike neki miroljubiviji koji se ne srame pokazati nježnost. Kad bi muškarci povremeno plakali, a žene bile malo samosvjesnije, možda bismo mogli zajedno sretnije živjeti.

Umjesto stereotipa možda ćemo jednog dana učiti djecu da je prekrasno biti drukčija/različita. Nadajmo se prije no što nas počnu klonirati.

Za koga?

Za sve koji nemaju odgovore na sva pitanja.

Za sve znatiželjne.

Za sve koji žele učiti.

Za sve koji se vole igrati.

Za sve dobronamjerne.

Za sve miroljubive.

Za sve koji znaju da nema prave žene i pravog muškarca.

Postoje samo one i oni koje volimo,

koje cijenimo, koje razumijemo,

koje/i nam djeluju čudno...

Za sve koji dopuštaju da budemo različite/i.

Za sve koji ne misle da žene **moraju**

kuhati, prati, čistiti, ribati, peglati.

Za sve koji cijene kad žene to ipak rade,

s njima dijele poslove i zajednički vode kućanstvo.

Za sve koji ne misle da muškarci

moraju biti glave obitelji.

Za sve koji vole kad su muškarci

i nesigurni, plahi, nježni.

Za sve koji znaju da su

domovina prvenstveno ljudi.

Za sve koji ne razumiju zašto je pjesma Marina kruna

našla mjesto u čitanci za 5. razred

i koji ne bi odbili črnog Mora.

Za sve koji ne misle da žene

služe za dojenje a muškarci da bi nas poučili o životu.

Za sve koji nisu našli mjesto u hrvatskim čitankama -

osobe u invalidskim kolicima, bolesne, razvedene,

zaljubljene u osobe istog spola, areligiozne,

apatride, anarhiste/tkinje, feministkinje...

Za sve, pa čak i one koji nas nakon izložbe neće voljeti ni razumjeti.

Poticaj za organizaciju izložbe: Irena Sertić , Heureca (:HeuReKA:)

Zahvala Hrvatskom povijesnom muzeju i ravnatelju ZKL-a Nikoli Ćubeli za pruženu pomoć i razumijevanje.

Hvala učenicama i učenicima petih razreda OŠ OTOK, JOSIP RAČIĆ, IVAN FILIPOVIĆ i ANTE STARČEVIĆ za iskreno pisanje, a profesoricama Arijani Zakanj, Ani Babić, Zdenki Bilić i Dubravki Rovičanec za uloženi trud. Privatna klasična gimnazija omogućila je svojim učenicama i učenicima da dane otvorene nastava provedu u pripremi izložbe, a MIOC da učenice i učenici izostanu s nastave. Hvala Ozrenu za predani rad i strpljenje.

U vrijeme trajanja izložbe B.a.B.e., CESI, Centar za mirovne studije i Centar za ženske studije organizirat će radionice za zainteresirane posjetitelje i posjetiteljice.

Izložba je nastala zahvaljujući financijskoj potpori švedske fondacije Kvinna till Kvinna.